

NISKOBUDŻETOWA TURYSTYKA INDYWIDUALNA JAKO FORMA AKTYWNOŚCI TURYSTYCZNEJ

LESZEK KOZŁOWSKI¹

ANETA BRZYKCA²

ROMAN RUDNICKI³

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

¹ e-mail: lekoz@umk.pl

² e-mail: 258579@stud.umk.pl

³ e-mail: rudnickir@umk.pl

SŁOWA KLUCZOWE

turystyka niskobudżetowa, turystyka niskokosztowa, backpacking

STRESZCZENIE

Turystyka niskobudżetowa, zwana także niskokosztową (ang. low-cost tourism, low-budget tourism), obejmuje wyjazdy turystyczne, realizowane indywidualnie przez pojedyncze osoby lub małe grupy, przy jak najniższym wykorzystaniu środków finansowych. Możliwość przemieszczania się w celach turystycznych grup konsumentów o niskich dochodach jest rezultatem obniżania cen usług turystycznych, wzrostu możliwości finansowych konsumentów, usuwania barier administracyjnych na granicach państw, poszerzania dostępu do informacji, usieciowienia usług turystycznych i zwiększenia dostępności komunikacyjnej obszarów recepcji turystycznej.

Celem opracowania jest przedstawienie niskobudżetowej turystyki indywidualnej (niezorganizowanej) jako formy aktywności turystycznej. W opracowaniu zawarto tezę, że turystyka niskobudżetowa umożliwia realizację silnie zindywidualizowanych celów turystycznych, dlatego w przyszłości znaczenie niskokosztowych sposobów podróżowania może wzrastać. W tekście przedstawiono profil turysty niskobudżetowego, charakterystykę celów i sposobów podróżowania, poddano analizie doświadczenia nabyte w trakcie tych podróży, poruszono zagadnienia bezpieczeństwa i zdrowia. Opis oparto na badaniu jakościowym, zrealizowanym w formie wywiadu.

Wybór niskokosztowej formy podróżowania jest pochodną sytuacji ekonomicznej turystów, a nie ich specyficznych upodobań, przy czym ważny jest sam fakt podróżowania, a nie dotarcie do destynacji za wszelką cenę. Koszty takich wypraw są nawet kilkukrotnie mniejsze od wyjazdów organizowanych przez biura podróży. Wbrew oczekiwaniom, turyści niskobudżetowi obierają za cele wypraw kraje stosunkowo drogie: tanie mają być koszty podróży, a nie miejsca docelowe. W kształtowaniu tej formy podróżowania główną rolę odgrywają internet i media społecznościowe. Niskobudżetowa turystyka indywidualna, upowszechniana w sieci poprzez udostępnianie doświadczeń z podróży, może stać się w niedalekiej przyszłości ważnym nurtem gospodarki turystycznej.

Wprowadzenie

Celem pracy jest przedstawienie niskobudżetowej turystyki indywidualnej jako formy aktywności turystycznej oraz zainicjowanie dyskusji na temat rozwoju tej formy turystyki i sposobów jej badania. W tekście zawarto tezę, że turystyka niskobudżetowa umożliwia realizację silnie zindywidualizowanych celów turystycznych i w przyszłości może zyskiwać na znaczeniu jako forma aktywności turystycznej. W tekście przedstawiono profil turysty niskobudżetowego, charakterystykę celów i sposobów podróżowania, a także poddano analizie doświadczenia turystów, nabywane w trakcie tych podróży.

W literaturze przedmiotu brakuje opracowań poruszających zagadnienie indywidualnego i niezorganizowanego, niskobudżetowego ruchu turystycznego. Czynniki utrudniającymi badanie tego zjawiska są: brak statystyk, duża różnorodność form i sposobów realizacji celów turystycznych, brak metod monitorowania i analizy tego rodzaju turystyki.

Tekst oparto na wynikach pilotażowego badania jakościowego, przeprowadzonego metodą wywiadu bezpośredniego, zrealizowanego w Katedrze Gospodarki Przestrzennej i Turyzmu Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2015 roku. Badanie przeprowadzono na grupie 24 osób z wykorzystaniem stworzonego do tego celu formularza. Planowana jest kontynuacja i rozszerzenie badań, po przeprowadzeniu dyskusji naukowej na ten temat. Respondentami byli turyści, korzystający w podróży z tanich lub bezpłatnych rozwiązań transportowych i noclegowych. Dobór próby został przeprowadzony nielosową metodą „kuli śnieżnej” – każdy ankietowany wskazał kolejne osoby, które odbyły podróż niskobudżetową (por. Babbie, 2013). Arkusz wywiadu składał się z 28 pytań otwartych, podzielonych na siedem kategorii: podstawowe informacje o podróży, motywy wyjazdu, działania podjęte przed wyjazdem, sposób podróżowania, warunki bytowe, działania podejmowane podczas podróży oraz zdobyte doświadczenia.

Pojęcie indywidualnej turystyki niskobudżetowej

Indywidualna turystyka niskobudżetowa, zwana także niskokosztową (ang. *low-cost tourism*, *low-budget tourism*), obejmuje wyjazdy turystyczne, realizowane samodzielnie przez pojedyncze osoby lub grupy dwuosobowe, które odbywają się przy jak najniższym wykorzystaniu środków finansowych. Istnieje różnica semantyczna między pojęciami „niskobudżetowa” i „niskokosztowa”: podróże o niskim budżecie są niedrogie *ex ante*, tzn. są planowane i realizowane z użyciem niewielkich zasobów finansowych („turyści dysponują niewielkim budżetem”), podczas gdy podróże o niskich kosztach stają się tanie *ex post*, tzn. po ich odbyciu i podsumowaniu wydatków. Podróże niskokosztowe są pojęciem szerszym znaczeniowo od niskobudżetowych i mogą być efektem nie tylko założeń, planu, ale także okoliczności, uwarunkowań, przypadku („turyści ponieśli niskie koszty”). Obydwa pojęcia dotyczą tego samego zjawiska i opisują ten sam efekt ekonomiczny. Ponieważ będące przedmiotem rozważań podróże niskobudżetowe są zawsze niskokosztowe, w opracowaniu uznano je za synonimy.

Turystyka niskobudżetowa stoi w opozycji do turystyki zorganizowanej, nie ma także wiele wspólnego z tanią turystyką masową, której początki sięgają epoki industrialnej (por. Shaw,

Williams, 2004). Indywidualna turystyka niskobudżetowa pokrywa się częściowo z wędrowną turystyką „plecakową” (*backpacking*), która także jest niekonwencjonalnym sposobem podróżowania (Beyond, 2010), przy czym „backpacking” nie musi być niskokosztowy – to określenie dotyczy raczej metody przemieszczania się, a nie kosztów.

Turystyka niskobudżetowa jest formą turystyki, dla której kryterium wyróżnienia jest wielkość nakładów finansowych na podróż. Turystyka jako całość jest powiązana ze statusem ekonomicznym turysty i w tym ujęciu można ją podzielić na niskobudżetową (ekonomiczną), średniobudżetową (pracowniczą) i wysokobudżetową (luksusową). Forma niskobudżetowa jest najczęściej uprawiana przez nieprodukcyjne grupy społeczno-ekonomiczne: uczniów, studentów, osoby utrzymujące się z pracy dorywczej lub niepracujące, emerytów i ludzi o niskich dochodach. Turystyka średniobudżetowa jest typowa dla ludzi żyjących z pracy (ludność w wieku produkcyjnym, głównie pracownicy najemni i osoby prowadzące własną działalność gospodarczą oraz małe i średnie przedsiębiorstwa). Wysokobudżetowa turystyka jest domeną ludzi zamożnych, żyjących głównie z kapitału lub pracy innych ludzi (właściciele i kadra zarządcza).

Z kolei z uwagi na sposób organizowania podróży i zaangażowanie profesjonalnych organizatorów, turystykę można podzielić na zorganizowaną, niezorganizowaną i mieszaną (tab. 1). Turystyka zorganizowana jest formą realizacji celu turystycznego, w której podmiotem organizującym daną aktywność nie jest jej uczestnik. Forma niezorganizowana polega na samodzielnym przygotowaniu wyjazdu turystycznego przez podmiot turystyczny (organizator tożsamy z odbiorcą-konsumentem). Forma mieszana obejmuje część zorganizowaną oraz samodzielną, np. wczasy nad morzem wykupione u organizatora, ale z własnym dojazdem.

Kryterium liczby uczestników jednolitej formy aktywności turystycznej (np. podróży lub pobytu) pozwala podzielić turystykę na masową, grupową oraz indywidualną. Pojęcie masowości w turystyce jest zwykle używane jako oznaczenie powszechnej dostępności i braku wymogu specjalnego przygotowania (w przeciwieństwie do turystyki kwalifikowanej). Autorzy uznają to określenie za niewłaściwe. Przymiotnik „masowy” oznacza nie tylko „przeznaczony dla dużej liczby ludzi”, lecz także (w pierwszym znaczeniu) „obejmujący dużą liczbę ludzi” (*Słownik języka polskiego*, 2015). Pojęcie „turystyka masowa” powinno zatem odnosić się do liczby, a nie jakości uczestników (ich cech), nie oznacza więc braku kwalifikacji. Właściwymi niż „masowa” określeniami turystyki, które nie wymagają od uczestników specjalistycznego przygotowania lub umiejętności, są terminy „powszechna”, czyli „dotycząca wszystkich osób”, „pospolita” (zwykła, ogólna, często występująca) lub „ogólnodostępna” („dostępna dla wszystkich”) (*Słownik języka polskiego*, 2015).

Turystyka masowa w tym opracowaniu oznacza jednolitą i powtarzalną aktywność turystyczną, realizowaną jednocześnie przez 10 i więcej turystów. Forma ta obejmuje przede wszystkim formy turystyki zorganizowanej, ale także i sumę wielu aktywności samodzielnych, np. młodzi ludzie przybywający na kilkudniowy festiwal muzyczny pojedynczo lub grupami w czasie podróży są uczestnikami turystyki grupowej lub indywidualnej, a na miejscu imprezy stają się częścią turystyki masowej. Dla wyróżnienia turystyki grupowej (3-9 osób) zastosowano rzymską zasadę *tres faciunt collegium* (trzech czyni zgromadzenie). Turystyka indywidualna jest realizowana przez jednego lub dwóch turystów.

Tabela 1. Podział turystyki według kryteriów: formy organizacji, liczby uczestników i nakładu finansowego

Forma organizacyjna	Kryteria podziału turystyki			
	Liczba uczestników	Nakłady finansowe uczestników		
		wysokie	przeciętne	niskie
zorganizowana (planowa, systemowa, zarządzana, zlecona, powtarzalna)	masowa (od 10 osób)	X	X	
	grupowa (3–9 osób)	X		
	indywidualna (1–2 osoby)			
mieszana (częściowo zlecona, akcyjna, czarterowa, okazjonalna, półprywatna)	masowa (od 10 osób)			X
	grupowa (3–9 osób)		X	
	indywidualna (1–2 osoby)	X		
niezorganizowana (samodzielna, autonomiczna, pojedyncza, spontaniczna, jednostkowa)	masowa (od 10 osób)			
	grupowa (3–9 osób)			X
	indywidualna (1–2 osoby)		X	X

Objaśnienie: x – występowanie danej kombinacji trzech czynników (organizacja, liczebność, nakłady)

Źródło: opracowanie własne.

Zastosowany w tabeli 1 podział na turystykę masową, grupową oraz indywidualną zakłada pełen udział uczestników danej formy we wszystkich aktywnościach turystycznych, czyli w podróży i pobycie (bez form mieszanych, np. grupowa podróż i indywidualny pobyt lub odwrotnie). Z analizy zestawienia wynika, że turystyka masowa jest najefektywniejsza ekonomicznie przy formach zorganizowanych, grupowa – przy zastosowaniu mieszanej formy organizacji (np. dla 3-9 osób najkorzystniejsze jest wynajęcie domu letniego w destynacji i własny dojazd), a turystyka indywidualna – w podróżach aranżowanych samodzielnie.

Na podstawie powyższej klasyfikacji i przeprowadzonych wywiadów można określić główne cechy indywidualnej, niezorganizowanej turystyki niskobudżetowej. Są to:

- rezygnacja z gotowych rozwiązań, oferowanych przez biura podróży, hotele, restauracje, itp.; uczestnicy samodzielnie planują, przygotowują i realizują wyjazd;
- korzystanie z niekonwencjonalnych metod transportu i niestandardowych noclegów (poza obiektami noclegowymi); podróżnicy niskokosztowi korzystają z autostopu, rowerów, wędrówek pieszych, tanich lotów, ofert last minute, a także z możliwości deklarowanych przez grupy „facebookowe” (np. darmowego przewozu);
- podróżowanie parami (zwykle mieszanymi), rzadziej w grupach 3-5-osobowych (wówczas należy mówić nie o indywidualnej, ale o grupowej turystyce niskobudżetowej); rzadkością są podróże w pojedynkę – ta konstatacja obala mit samotnego wędrowca, który bez pieniędzy przemierza świat;
- minimalizacja kosztów; turystyka niskobudżetowa ma wiele punktów wspólnych z postawą minimalizmu (Millburn, Nicodemus, 2015): zarówno minimaliści, jak i podróżujący „po kosztach” turyści niskobudżetowi próbują nie poddawać się przymusowi konsumpcji i ograniczają swoje potrzeby do niezbędnego minimum.

Turystyka niskobudżetowa mogła rozwinąć się dzięki stopniowemu znoszeniu barier administracyjnych (granic i wiz), postępowi technologicznemu (prędkość podróżowania i dostępność),

obniżeniu cen na usługi transportowe (tani przewoźnicy), rozpowszechnieniu się źródeł informacji (internet), a dziś przeżywa rozkwit dzięki powszechności i popularności mediów społecznych. Rozwój turystyki niskobudżetowej jest związany z mediami elektronicznymi (sieciowymi), a za ich pośrednictwem – z rozkwitem kontaktów społecznych o zasięgu globalnym.

Cechy turysty niskobudżetowego w świetle wyników badania

Z przeprowadzonego badania wynika, że w indywidualnej turystyce niskobudżetowej z reguły uczestniczą ludzie młodzi, w wieku 20–30 lat, obojga płci (podobny udział kobiet i mężczyzn), o zróżnicowanym źródle utrzymania, w większości bez stałej pracy, przeważnie studenci. Podróżujący posiadają dochody z pracy sezonowej lub dorywczej, rzadziej – stałego zatrudnienia, własnej działalności, stypendium naukowego lub są utrzymywani przez rodziców. W większości przypadków podróże są finansowane z własnych środków. Turyści niskobudżetowi to w większości ludzie o dobrej kondycji fizycznej. Wszyscy respondenci mieszkali w miastach województw północnej Polski. Połowa z nich studiowała, pozostali mieli wykształcenie średnie lub wyższe. Większość badanych (71%) oceniła swój poziom znajomości języka angielskiego na dobry lub bardzo dobry.

Uczestnicy tej formy dysponują stosunkowo dużą ilością czasu wolnego, są bardziej niezależni i dyspozycyjni niż osoby pracujące w pełnym wymiarze czasu i posiadające rodzinę. Turyści niskobudżetowi są ciekawi świata, nie boją się wyzwania, są to często pasjonaci podróży, osoby zdeterminowane i zmotywowane, którym nie przeszkadza dyskomfort i trudności.

Turyści objęci badaniem praktykowali turystykę niskobudżetową wielokrotnie. Głównymi obszarami eksploracji turystów niskobudżetowych są ogólnodostępne i bezpłatne tereny o wysokich walorach przyrodniczych. Rzadziej jako kierunek podróży wybierane są duże, turystyczne miasta. Wielu turystów niskokosztowych decyduje się na odwiedzanie popularnych destynacji, korzystając z tańszych, alternatywnych metod, np. wyszukują oferty grupowe na stronach internetowych. Turystyka niskobudżetowa nie wyklucza dalekich i egzotycznych podróży, może też być korzystna dla obszaru recepcji i społeczności lokalnych, ponieważ nie wymaga zaawansowanej i drogiej infrastruktury (Ateljevic, Doorne, 2004, s. 70).

Motywy i uwarunkowania indywidualnych podróży niskobudżetowych respondentów

Według opinii respondentów główną przyczyną wyboru niskobudżetowej formy podróżowania są względy finansowe. Mając do dyspozycji większy kapitał pieniężny, każdy z respondentów wybrałby mniej oszczędny sposób odbywania podróży. Decyzja o wyjeździe „po kosztach” i przyjęciu zasad minimalizmu nie jest uwarunkowana kwestiami światopoglądowymi, lecz brakiem wystarczających środków na inne formy podróżowania. W przypadku kilku turystów taki sposób podróżowania był wybierany celowo. Popularny w Europie Zachodniej *backpacking* umożliwia nawiązywanie częstszych i pogłębionych kontaktów z mieszkańcami odwiedzanych miejsc niż inne formy turystyki (Hannam, Ateljevic, 2008).

Przeprowadzone badanie wykazało, że wybór celu podróży nie był podporządkowany niskim kosztem pobytu w obszarze destynacji. Priorytetem była chęć poznania wybranych części świata, a oszczędność – sposobem na realizację celów wakacyjnych. Wskazują na to częste wyjazdy do krajów Europy Zachodniej i Południowej, gdzie ceny są relatywnie wyższe niż w Polsce, oraz mniejsze zainteresowanie krajami Europy Wschodniej i Bliskiego Wschodu, w których można spodziewać się cen zbliżonych do polskich. Jest to też warunkowane innymi czynnikami, takimi jak lepiej dostępna i większa wiedza na temat krajów zachodnich i południowych, swoiste „oswojenie” ich, dające pozorne poczucie bezpieczeństwa oraz łatwość w pokonywaniu granic międzypaństwowych dzięki strefie Schengen. Podróż zawsze miała być tania, natomiast o wyborze destynacji decyduje najkorzystniejsza kombinacja motywów ekonomicznych i poznawczych, czyli maksymalizacja korzyści: najwyższa atrakcyjność miejsca lub obszaru przy najniższych kosztach pobytu. Zależność pomiędzy atrakcyjnością a kosztami pobytu w obszarze docelowym, sformułowana na podstawie opinii respondentów, jest przedstawiona w tabeli 2.

Tabela 2. Priorytety turystów niskokosztowych wyboru destynacji i miejsc odwiedzanych w trakcie podróży w kontekście motywacji poznawczych i ekonomicznych

Wyszczególnienie	Motyw ekonomiczny – destynacja:		
	tania (koszty pobytu w destynacji są niższe niż w obszarze emisyjnym)	przeciętna (koszty pobytu są porównywalne z obszarem zamieszkania)	droga (koszty pobytu w obszarze docelowym są wyższe niż w obszarze źródłowym)
bardzo atrakcyjna (atrakcje destynacji przewyższają atrakcyjność obszaru źródłowego)	1	2	3
przeciętnie atrakcyjna (atrakcyjność obszaru docelowego jest porównywalna z oceną atrakcji obszaru zamieszkania)	2	4	
mało atrakcyjna (ocena atrakcji obszaru destynacji jest niższa od oceny obszaru emisji)	5		

Objaśnienia: liczby w tabeli oznaczają kolejność preferencji – wyboru przez turystów miejsc docelowych i punktów pośrednich podróży niskobudżetowych: 1 – pierwsza kolejność wyboru (najwyższa preferencja); 5 – ostatnia kolejność wyboru (najniższa preferencja).

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku przeprowadzonego badania wyróżniono następujące motywy indywidualnych podróży niskobudżetowych:

- chęć przeżycia przygody i nowych doznań, nieosiągalnych w miejscu zamieszkania, różnych od codziennego trybu życia, zarzucenia rutynowych aktywności w znanej sobie, uporządkowanej przestrzeni, na rzecz miejsc nieznanych i odkrywania silnych emocji;
- pragnienie odkrywania świata, przez które rozumie się dążenie do poznania ludzi, historii, geografii, kultury, przyrody, krajobrazów, architektury i zjawisk nietypowych dla miejsca zamieszkania oraz zderzenie się z innym stylem życia i spojrzeniem na rzeczywistość;

- celem turystycznym respondentów było podziwianie dzikiej natury, wędrówki górskie, zobaczenie zorzy polarnej czy zwiedzanie lokalnych muzeów;
- realizacja aktywności rekreacyjnych i sportowych w miejscu docelowym (np. wspinaczka skałkowa);
  - udział w konkretnym wydarzeniu, np. koncercie lub festiwalu muzycznym (np. Przystanek Woodstock w Kostrzynie nad Odrą); turystyka festiwalowa to jeden z nielicznych przykładów turystyki masowej (w miejscu docelowym), którą można uznać za niskobudżetową;
  - potrzeba rywalizacji, np. zawody autostopowe, w ramach których uczestnicy równocześnie wyruszają do mety, zwykle zlokalizowanej za granicą.

Miejsce docelowe i czas trwania badanych podróży niskokosztowych

Przeprowadzone badanie wykazało, że miejsca docelowe, wybierane przez turystów niskobudżetowych, można podzielić na trzy kategorie: 1) o dużych walorach kulturowych – stolice lub duże miasta europejskie, tj. Berlin, Budapeszt, Wilno, Praga, Reykjavik, Stambuł, Barcelona, Weron, Mediolan, Neapol; 2) o dużych walorach przyrodniczych: Bieszczady, Dalmacja (wyspa Krk, wyspa Hvar), Walia, Katalonia (Hiszpania), Krym; 3) w których odbywa się określone wydarzenie, np. koncert, festiwal: Kielce, Kostrzyn nad Odrą.

Wyniki badania wskazują, że transport w turystyce niskobudżetowej odbywa się głównie drogą lądową, co daje możliwość poznania wielu miejsc i obszarów, także niezaplanowanych. Podróżujący wyznaczali sobie punkt zwrotny i dążyli do jego osiągnięcia, zdarzało się im zbacać z wytyczonej trasy z różnych powodów, najczęściej niezamierzonych (zaproszenie w gościnę do ludzi poznanych w trasie, wprowadzanie zmian w celu zaoszczędzenia pieniędzy, czasem przez przypadek, nieuwagę lub nieumiejętność czytania mapy). Podróże respondentów trwały od 2 do 30 dni, a średnia długość wyjazdu wynosiła 10 dni. Analizowane niskobudżetowe wyjazdy turystyczne odbywały się latem i jesienią – znaczącą rolę w tego typu podróżach odgrywała pogoda. Badani turyści przebywali w trakcie jednego wyjazdu dystans od 900 do 11 tysięcy kilometrów.

Całkowite koszty badanych wyjazdów niskobudżetowych różniły się w zależności od przebytego dystansu, liczby dni oraz środka transportu i formy noclegu. Koszty wypraw w przeliczeniu na jeden dzień podróży jednej osoby wynosiły od 0 (zera) do ok. 170 zł (podróż na Islandię drogą powietrzną). Określenie „niski budżet” jest subiektywne i uzależnione od różnych czynników, przede wszystkim od statusu społecznego i poziomu dochodów. Ostateczny koszt wyjazdu zależał od indywidualnych potrzeb, umiejętności dostosowania się do panujących warunków i skłonności do oszczędzania.

Realizację podróży według wyników badania

Analiza wyników badania pozwala stwierdzić, że:

- uczestnicy sami finansowali podróże ze środków pochodzących z wakacyjnej pracy dorywczej lub sezonowej bądź oszczędności ze stałej pracy lub stypendium; nie korzystali

- z metody *crowdfundingu* (zbiorowego finansowania przez użytkowników mediów społecznościowych) i nie podejmowali pracy zarobkowej w odwiedzanym miejscu;
- badani turyści wyruszali poza granice Polski, nie znając języków krajów docelowych innych niż język angielski; jak wykazuje badanie, znajomość języka kraju docelowego nie jest niezbędna do komunikowania się z miejscową ludnością;
  - najpopularniejszą niskobudżetową formą transportu jest autostop; zwolennicy pewniejszych metod dotarcia do celu wybierali przejazdy transportem publicznym – autobusami i pociągami; korzystali też z tzw. *carpoolingu*, czyli systemu odpłatnych przejazdów prywatnymi autami, uzgadnianych na dedykowanym portalu internetowym (np. blablacar.pl); zakup biletów z dużym wyprzedzeniem umożliwiał sporadyczne podróże samolotem, często z przesiadkami (Wizzair, Ryanair, Norwegian);
  - wśród darmowych form noclegu respondenci wymieniali: spanie w tzw. gościnie (np. poprzez portal couchsurfing.org, łączący gospodarzy z gośćmi – por. Kowalczyk-Anioł, 2011); u znajomych lub rodziny, w samochodzie, na wolnym powietrzu, w jaskini, w górskiej chacie, na lotnisku, w namiocie rozbitym „na dziko” oraz „na squatach”, czyli w opuszczonych budynkach; za niewielką opłatą spędzali noc na polu namiotowym lub campingu, w schroniskach młodzieżowych i hostelach (pokoje wieloosobowe);
  - zasadą podróży niskokosztowych jest samodzielne przygotowywanie posiłków i ograniczone korzystanie z jedzenia w jadłodajniach; zdarzało się, że ankietowani byli zapraszani na posiłek lub kupowali jedzenie w przydrożnych barach szybkiej obsługi; w jednym przypadku zastosowano ideę *freeganizmu*, czyli szukano jedzenia w śmietnikach i kontenerach przy sklepach lub restauracjach;
  - turystyka niskobudżetowa wiąże się z rezygnacją z codziennych, regularnych nawyków higienicznych i brakiem stałego dostępu do łazienki; standardem jest mycie się w jeziorach, rzekach, w gościnie, pod kranem, w toaletach publicznych lub pod ogólnodostępnym natryskiem na plaży; za opłatą turyści korzystali z łazienek na campingach, w schroniskach, hostelach lub z pryszniców znajdujących się na stacjach benzynowych;
  - w przypadku problemów zdrowotnych trudności nastręcza brak dostępu do bezpłatnej porady lekarskiej, brak wcześniejszego przygotowania do tego typu sytuacji, a także niewiedza o funkcjonowaniu służby zdrowia za granicą; respondentom przytrafiały się problemy żołądkowe i alergiczne, a także przeziębienia, wystąpiły także urazy w postaci skaleczeń i otartych stóp; ważnym elementem wyposażenia w podróży niskobudżetowej jest dobrze zaopatrzona apteczka.

Aktywności podejmowane w trakcie podróży niskokosztowych – wynik badania

Typową aktywnością w turystycznej podróży niskokosztowej było piesze zwiedzanie bez kupowania usług przewodnickich, a także podziwianie krajobrazów. Zdarzało się, że gospodarze goszczący podróżników stawali się ich przewodnikami. Cechą tych aktywności był szeroki kontakt z naturą. Oprócz tego podróżujący poznawali lokalną kuchnię, folklor, integrowali się

z gospodarzami, z innymi podróżnikami poznanymi w trasie lub na campingu oraz z uczestnikami wydarzenia, w którym brali udział. W trakcie podróży turyści szeroko korzystali z form rekreacji (jazda na rowerze i deskorolce, opalanie się, pływanie). Wielu respondentów podejmowało aktywności towarzysko-rozrywkowe, związane ze spożywaniem alkoholu, biesiadowaniem, odwiedzaniem lokalnych pubów, dyskotek i koncertów. Podróżnicy niskobudżetowi uczestniczyli w życiu mieszkańców odwiedzanych miejsc, wspólnie spędzając z nimi czas, zwiedzając, rozmawiając, „imprezując” przy ognisku. Wyróżnikiem indywidualnej turystyki niskobudżetowej jest intensywny proces wymiany kulturowej. Podróże niskobudżetowe są silnie zindywidualizowane w zakresie doboru celów turystycznych i sposobów ich realizacji.

Doświadczenia respondentów wyniesione z podróży

Według opinii osób badanych główną zaletą turystyki niskobudżetowej jest możliwość podróżowania bez wysokich nakładów finansowych, co przekłada się na możliwość przedłużenia i urozmaicenia pobytu. Turyści niskokosztowi doświadczają pomocy i gościnności ze strony obcych sobie osób, które traktują przybysza-wędrowca jak gościa, a nie klienta. Interakcja z miejscową ludnością przyczynia się do integracji i wymiany kulturowej. Podróż stwarza możliwość poznania ludzi o odmiennych poglądach, a co za tym idzie – poszerzania horyzontów i rozwoju osobowości.

Wielu respondentów doceniło aspekt samodoskonalenia w trakcie podróży, która uczy samodzielności i radzenia sobie w trudnych sytuacjach, pobudza kreatywność i jest testem osobowości. Jest też okazją do sprawdzenia swojej cierpliwości, przekraczania własnych granic – zarówno fizycznych, jak i światopoglądowych. Kolejną zaletą jest poznawanie historii miejsc i krajobrazu. Niezaplanowana podróż niesie ze sobą poczucie wolności i swobody, a także spontaniczność i elastyczność w podejmowaniu decyzji. Turystyka niskobudżetowa w dużym stopniu jest nieprzewidywalna, co zostało przez respondentów zgodnie określone jednocześnie jako zaleta, jak i wada.

Przeprowadzone badanie pozwala stwierdzić, że do wad turystyki niskobudżetowej należy zaliczyć ograniczenia, które stwarza brak środków finansowych. Znaczącym dyskomfortem w tego typu wyjazdach jest także transport – podróż autostopem wymaga czasu, wysiłku i dobrej kondycji fizycznej. Kolejnym wymienionym problemem były trudności w zaplanowaniu terminu dotarcia do celu, co uniemożliwiało rezerwowanie zakwaterowania lub poczynienie uzgodnień z gospodarzem. Jazda własnym samochodem była opcją wygodniejszą, ale wiązała się z kosztami paliwa, opłatami drogowymi i parkingowymi, a także z trudnościami w poruszaniu się po dużych miastach oraz stresem i zmęczeniem kierowcy. Tanie przeloty samolotem także zostały uznane za posiadające wady z powodu długiego czasu oczekiwania na przesiadkę lub problemy z dojazdem do miejsca docelowego (w związku z lokalizacją lotnisk na obrzeżach miast i wysokimi cenami biletów autobusowych do centrum). Kolejnym problemem było znalezienie odpowiedniego, taniego lub bezpłatnego miejsca na nocleg. Zdarzało się, że turyści niskobudżetowi decydowali się na łamanie prawa, np. piesze poruszanie się po autostradach, spanie w niedozwolonych miejscach, zajmowanie pustostanów.

Podróż, związane z nią ciągle podejmowanie decyzji i wypracowywanie kompromisów, jest sprawdzianem kompetencji społecznych dla uczestników wyjazdu i testem osobowości. Wymienione wady nie stanowiły jednak dla respondentów powodów do rezygnacji z podróżowania.

Respondenci nabyli wiele nowych umiejętności i doświadczeń, zarówno w trakcie planowania, jak i samej podróży. Zorganizowanie wycieczki składa się z wielu działań: decyzji o kierunku, odwiedzanych miejscach, wytyczenia trasy, znalezienia biletów na przejazd czy wyszukania zakwaterowania przez internet. Oprócz umiejętności planowania turyści uczą się także zbierać informacje na temat miejsc docelowych oraz przyswajają wiedzę krajoznawczą. Przed wyruszeniem w drogę nabyli zdolności minimalistycznego pakowania się, w trakcie podróży nabrali doświadczenia w poruszaniu się w nieznanym terenie, wykorzystując metody orientacji w terenie, czytając mapy i plany miast. Dodatkowo nabyli umiejętności organizacji czasu, planowania dnia, oszczędzania pieniędzy, a także zdolności interpersonalne, na które składają się komunikacja z obcokrajowcami oraz współpraca z towarzyszami podróży. Autostopowicze poznają metody darmowego przemieszczania się, a młodzi kierowcy, którzy wybrali się w podróż własnym samochodem, doskonałą technikę prowadzenia pojazdu. W trakcie zwiedzania i kontaktów z lokalną ludnością podróżnicy poszerzają swoją wiedzę o świecie i alternatywnych sposobach życia i spędzania czasu. Doświadczenia nabyte w trakcie wyjazdu przyczyniły się do zmiany sposobu myślenia i samodoskonalenia się. Badane osoby stały się bardziej samodzielne, odpowiedzialne, odważne i cierpliwe, nauczyły się działać pod presją czasu, podejmować decyzje w stresowych sytuacjach.

Podsumowanie wyników badania

Turystyka niskobudżetowa jest pochodną podziałów społeczno-ekonomicznych, wymuszających na części podróżnych oszczędne zachowania i wybór niestandardowych form realizacji celów turystycznych. O rozwoju turystyki niskokosztowej można mówić dopiero po stopniowym znoszeniu ograniczeń administracyjnych w podróżowaniu w latach 80. XX wieku i upowszechnieniu się, dzięki internetowi, wiedzy o świecie i miejscach godnych odwiedzenia. W przypadku Europy Zachodniej za początek tej formy turystyki można uznać podpisanie w 1985 roku, poza wspólnotowym porządkiem prawnym, układu z Schengen przez państwa Unii Gospodarczej Beneluksu, Francję i Niemcy o stopniowym znoszeniu kontroli na granicach pomiędzy sygnatariuszami, a od 1993 roku – członkami Unii Europejskiej (w 1995 roku całkowicie zniesiono kontrolę). Polska dołączyła do układu w 2007 roku.

Jak wykazuje badanie, turystyka niskobudżetowa jest domeną młodzieży, dysponującej skromnymi zasobami finansowymi, ciekawej świata, otwartej, odważnej i zaradnej. Wybór tej formy podróżowania był pochodną sytuacji ekonomicznej turysty. Turyści niskobudżetowi wielokrotnie udają się w podróż niskokosztową, wybierając atrakcyjne poznawczo kierunki, jednak ważny jest sam fakt podróżowania, a nie dotarcie do miejsca przeznaczenia za wszelką cenę. Wyjazdy trwają przeciętnie 10 dni, najczęściej odbywają się latem. W pojedynczym wyjeździe przeważnie uczestniczą dwie osoby. Koszty wypraw są zróżnicowane, nawet kilkukrotnie niższe od wyjazd-

dów organizowanych przez biura podróży. Turyści niskobudżetowi obierają za cele wypraw kraje stosunkowo drogie (tanie mają być koszty podróży, a nie kraj docelowy). W wyborze destynacji i miejsc odwiedzanych w trakcie podróży niskokosztowych priorytetem są motywacje poznawcze, a nie ekonomiczne – niski budżet jest jedynie sposobem osiągnięcia celu.

Głównym powodem podjęcia podróży jest – obok celu poznawczego – chęć doznania nowych emocji. Źródła pomysłów na destynację i sposób podróżowania turyści biorą z własnych marzeń, opisów i blogów internetowych, książek. Od powzięcia pomysłu i decyzji o wyjeździe do jego rozpoczęcia mija zwykle od kilku dni do kilku tygodni, jest to często spontaniczne działanie. Najpopularniejszym środkiem transportu jest autostop oraz komunikacja zbiorowa. Bardzo zróżnicowane formy noclegu odzwierciedlają żywiołowość oraz improwizację podróży. Podstawową formą aktywności podczas pobytu w ciekawych miejscach jest zwiedzanie, a jej uzupełnieniem często rozrywka.

Turystyka niskobudżetowa charakteryzuje się spontanicznością w podejmowaniu decyzji, jest jednak realizowana bez pośpiechu i charakteryzuje się niezależnością w planowaniu. Oznacza to, że turysta w trakcie podróży może skupić się na tym, co jest dla niego najciekawsze i najbardziej wartościowe, a pominać to, co uważa za mniej interesujące. Podczas podróży turyści niskokosztowi zdobywają wiele umiejętności i doświadczeń, zarówno w trakcie planowania, jak i samej podróży. Doświadczenia z podróży niskobudżetowych zostały wysoko ocenione przez samych turystów – średnia ocena wyniosła 4,47 w skali pięciopunktowej (1 – niska, 5 – wysoka).

Turystyka niskobudżetowa umożliwia młodym ludziom indywidualne kształtowanie i realizację celów turystycznych, łącząc je z emocjami i poznaniem. Pozwala na docieranie do konkretnych miejsc i dostosowanie pobytu w nich do specyficznych upodobań jednostek. Umożliwia wyruszenie w podróż z osobami o podobnych upodobaniach, daje możliwość poznania kultur, ludzi, atrakcji turystycznych, wypoczynku w niespiesznym rytmie *slow tourism*. W kształtowaniu się turystyki niskobudżetowej główną rolę odgrywają internet i media społecznościowe.

Przedstawiona forma aktywności turystycznej nie była jak dotąd wskazywana jako kierunek badań ruchu turystycznego (Młynarczyk, Zajadacz, 2015). Można założyć, że udostępnione przez rozwój technologiczny i ekonomiczny możliwości taniego podróżowania będą poszerzały się. Udostępnienie obszarów recepcji dla nowych segmentów rynku turystycznego, zwiększenie dostępności komunikacyjnej oraz informacyjnej, a także usieciowienie usług będą powodować wzrost znaczenia niezorganizowanych, zindywidualizowanych i niskokosztowych sposobów podróżowania. Należy oczekiwać, że w przyszłości powstaną kompletne, medialne platformy społecznościowe, umożliwiające łatwe zaplanowanie silnie zindywidualizowanych podróży. Można spodziewać się, że ta forma turystyki obejmie dużą część rynku turystycznego, odbierając klientów masowych touroperatorom i biurom podróży (por. Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk, 2010). Niskobudżetowa turystyka indywidualna może stać się w niedalekiej przyszłości ważnym nurtem gospodarki turystycznej, dlatego istnieje potrzeba podjęcia szerszych badań empirycznych w tym zakresie.

Literatura

- Ateljevic I., Doorne S., 2004, *Theoretical Encounters: A Review of Backpacker Literature*, w: *The Global Nomad: Backpacker Travel in Theory and Practice, Tourism and Cultural Change Series*, red. G. Richards, J. Wilson, Channel View Publications, Clevedon – Tonawanda – Ontario – Church Point, s. 60–76, https://books.google.nl/books?id=iV2UDJNyGkYC&pg=PA3&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false, dostęp 5.06.2015.
- Babbie E., 2013, *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Beyond Backpacker Tourism: Mobilities and Experiences*, 2010, red. K. Hannam, A. Diekmann, Tourism and Cultural Change: 21, Channel View Publications, Bristol – Tonawanda – Ontario, <https://books.google.nl/books?id=rNwtjtMXzz0C&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, dostęp 15.06.2015.
- Gaworecki, W.W., 1982, *Ekonomika i organizacja turystyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Hannam, K., Ateljevic, I., 2008, *Backpacker Tourism. Concepts and Profiles*, Tourism and Cultural Change 13, Clevedon–Buffalo–Toronto.
- Kaczmarek, J., Stasiak, A., Włodarczyk, B., 2010, *Produkt turystyczny. Pomysł – organizacja – zarządzanie*, PWE, Warszawa.
- Kowalczyk-Anioł, J., 2011, *Kluby wzajemnej gościnności – signum temporis współczesnej turystyki polskiej młodzieży, w: Perspektywy i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce*, red. A. Stasiak, Wyd. WSTH w Łodzi, Łódź, s. 141–156.
- Kurek, W. (red.), *Turystyka*, 2008, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Millburn, J.F., Nicodemus, R., *What is minimalism?*, www.theminimalists.com/minimalism, dostęp 20.03.2015.
- Przeclawski, K., 1979, *Socjologiczne problemy turystyki*, Instytut Wydawniczy CRZZ.
- Rozwój badań geograficznych nad turystyką*, 2015, red. Z. Młynarczyk, A. Zajadacz, *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, Tom XIV, Turystyka i Rekreacja – Studia i Prace 14, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 125.
- Shaw, G., Williams, A.M., 2004, *Tourism and Tourism Spaces*, Sage Publications Ltd., London – Thousand Oaks – New Delhi, <https://books.google.nl/books?id=HVhwjhExw1wC&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, dostęp 10.06.2015.
- Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/>, dostęp 25.03.2015.
- Sukiennik, M., 2014, *Turystyka w czasach przesytu. Slow Travel jako alternatywa*, „Turystyka Kulturowa” nr 3, s. 21–38.

INDIVIDUAL LOW-BUDGET TOURISM AS A FORM OF TOURIST ACTIVITY

KEYWORDS | low-budget tourism, low-cost tourism, backpacking

ABSTRACT | Low-budget tourism includes tourist travels, organized and undertaken personally by individuals or small groups with the least possible use of financial resources. Groups of consumers with low income have possibilities to move for tourism purposes following: the low prices of travelling, increasing financial capability of the tourists, the removal of administrative barriers at national borders, expanding access to information, networking of tourism services and increasing transport accessibility of tourist reception areas.

The aim of the study is to present the low-budget individual (unorganized) tourism as a form of tourist activity. The work contains thesis on the growing importance of individualized and low-cost

ways of travelling. Presented text delivers: a profile of the low-budget tourist, a description of the objectives and ways of travelling; it also analyzes the experience acquired during these journeys. The description is based on qualitative research conducted in the form of an interview.

The choice of low-cost form of travel is a derivative of the economic situation of tourists, not their specific preferences. Important is the very fact of travelling, and not the reaching a destination at all costs. Economic costs of such trips are even several times smaller than journeys organized by travel agencies. Contrary to expectation, the goals of the low-cost tourists are relatively expensive countries: travel costs should be cheap, not destination. The main factor shaping this form of travelling is the Internet and social media. Individual low-budget tourism, disseminated on the Web by sharing travel experiences, can become in the near future an important trend in whole tourism economy.

Translated by Leszek Kozłowski

